

hol a fiókba fulladt írásokat életre ítéli majd az élet
ORSZÁGOT, melyben a hármás lobogó alatt
irigylük majd a poros pestiek!
- az ész nagy, döntő diadalt arat
gyűlölet és átkos babonák felett...
Újakkal toldva a régi selejttét
így teszünk helyére minden szent követ;
s én lennék ebben a csodás kis országban
az Új-Világbeli Nagykövet.

Úgy tanultam, a hit kegyelmi ajándék. Sajnos, most úgy érzem, én nem részesültem ebből a kegyelmi ajándékból és nagy-nagy kérdőjelet teszek a vers után. De nem akarom szomorkás hangulattal zárni soraimat, s bevallom, hogy abban is lemérhető, mennyit gazdagodtam barangolásaink alkalmával, hogy sok olyan újságcikket is végigolvasok, amit eddig átugrottam.

Mert már hallottam valamit erről-arról, jártam itt-ott, láttam, megtapasztaltam ezt-azt. Tehát felfigyelek olyasmire, ami eddig nem érintett meg. „Mert nálunk nincs árnyékszék... Egy csodálatos erdélyi utazás árnyékos oldala” - ez nem az én szövegem, ez egy cím és egy alcím: "már csak útszéli bokrok, kukoricások jelentették a várva várt megkönnyebbülés színhelyét, ugyanis a következő töltőállomások, vendéglők, mellékhelyiségek állapota annyira undorító volt, hogy az előbbi megoldás sokkal esztétikusabbnak bizonyult.

Ideje lenne, hogy országaink civilizáltsági fokát nem magukról megfélemezett futballszurkolók viselkedése alapján mérnénk le (mint azt egy C.V. Tudor tette nemrég, aki biztosan nem hallott még az angol, olasz, német szurkolók viselt dolgairól!), hanem inkább mellékhelyiségeink színvonalán. Mutasd meg a WC-d , és megmondom ki vagy!” zárja sorait a levélíró és vele együtt:

B. Kovács Júlia

Benedek Katalin

Vágó és a Bem-Petőfi körkép

A címben megjelölt, kalandos sorsú vászon létezik, ám teljes valójában, hiánytalanul mégis bemutathatatlan.

Szerencsére *Vágó Pálról* (1853-1929), e körkép társszerzőjéről annál többet tudunk. Gyönyörködtetni akart, s tanítani ízlést, történelmet, etikát. Legjelentősebb történelmi festőink közé tartozik, ami a *Madarász Viktor*, *Székely Bertalan*, *Than Mór* nevével fémjelzett mezőnyben előkelő rang. München akadémikus modora, tanárai, *Benczúr Gyula* és *Wagner Sándor*, Párizs ragyogása, Jászapáti ízei színezték működését.

Következétesen előkelő, tartózkodó stílusa lazult ugyan, de lényegében nem bomlott meg. A Jászság nem engedte el, s ő szívesen maradt.

Művei, hála Istennek, nem semmisültek meg, a családi hagyomány avatott őrzője jóvoltából. (*Dr. Vágó Pálné*, Judit asszony, a művész unokájának özvegye.) Vágót vonzotta a monumentális heroizmus. Őszinte realizmusa mellett megcsillantotta lélekábrázoló meditatív tehetségét. Tömegjeleneteiben, még a legádázabb harcok zivatarában is portrészzerűen tűnnek föl szereplői. Magyarul festett magyart, emberben, tájban és persze legendás lovaiban. Jobban, szebben paripa nem került még ecsetre. Hálásak is ezek az állatok. Dobogó patájuk nyomán a franciák nagy aranyérme, ezüstök, kitüntetések, s koronaként a Becsületrend termett. Az 1900-as párizsi világkiállítás szenzációját, *A huszárság történetét* országunkon vitték végig. Ő maga szerényen, pózok nélkül viselte kivételes helyzetét. Lázasan szötte és valósította meg terveit, melyeket a szabadságharc és a millennium motivált.

Így született meg a lengyeleknél *Erdélyi panorámaként* ismert, a Feszty-körképpel azonos méretű *Bem-Petőfi körkép*. Számos más címmel is illették, például: Nagyszebeni csata, Nagyszeben bevétele, Bem Erdélyben. Piktorai, *Jan Styka* mellett, magyar részről *Vágó Pál*, *Spányi Béla*, *Margitay Tihamér*. Az előzményekhez tartozik, hogy Styka (1858-1925) a nemzeti hős, Kosciuszko Tádé raclawicei csatájáról szóló panorámáját 1896-ban Budapesten, a Városligetben, egy ideiglenes épületben közszemlére tette.

Pártos Géza műépítész javaslatára, a hely kihasználására még egy kép készült, magyar megrendelésre, mely a két nép együttes szabadságharcának állított emléket. Az előkészületekhez tartozott az erdélyi helyszín megtekintése, valamint beszélgetés a hajdani esemény résztvevőivel. Az óriási festmény a Nagyszebenért folytatott elkeseredett csatát ábrázolja, amikor már úgy látszik, hogy a magyar szabadságharcosok aratnak győzelmet. A leírt csata egy koratavaszi nap alkonyán játszódik, háttérben nagy síkság, a város körvonalai és a déli Kárpátok. Az indulás nehézségeiről Vágó Pált idézzük: "A Bem-Petőfi körképet tizenegy hónapi vajúdas után én vettem a kezembe, és az egyik állványról a másikra ugrálva, néhány nap alatt hetven-nyolcvan méter területet rajzoltam át, s két hónap alatt tökéletesen elkészítettem." (Részlet a Lippich Elek kultuszminiszteri tanácsoshoz 1899-ben írott levélből.)

Végül a Styka vezette lelkes művészgárda 3 hónap alatt teljesítette, amit vállalt.

Párhuzamosan közvetítették népek barátságát és egyidejű szabadságharcát 1898-ban, az 50.-ik évfordulón. Néhány évvel később ugyanezt láthatták Varsóban, aztán elkallódott. Kereskedelmi célokból kisebb színterekre és motívumokra vágta szét, értékesítették. A megcsonkított mű 5 részletét a tarnówi múzeum őrzi, de jutott belőle Varsóba, Németországba és Amerikába is. 1985-ben, egy Bem-évforduló és szoboravatás alkalmából kezdték a lengyelek keresni és gyűjteni a töredékeket. A nézők csupán az egészről készült, elsárgult fényképet és az 5 tarnówi darabot tekinthették meg. Azóta is tart a kutatás és a megtalált részek restaurálása. Napjainkra már tizenötre növekedett a számuk.

Az eredeti 15 méter magas és 120 méter széles alkotásból körülbelül 70 méter *Vágó Pál* keze nyoma. A figurálisok, így a legmozgalmasabb jelenet: a székelyek kaszás, fokossal felszerelt csapata harcol az orosz szuronyok ellen. A távolban egy útszéli feszület, talán az elkeseredett harc ellentételezéseként a békét, a megértést, a szeretetet hirdeti.

A további mozgalmas jelenetben a réten keresztül közeledő ellenséget a 24. honvéd zászlóalj fogadja, *Dzwonkowski* őrnagy vezetésével. Segítségükre siet a szakadékból felkapaszkodó 73-as székely zászlóalj, honvédek és subás újoncok csoportja. Háttérben, a magaslaton az orosz vezérkar élén *Szkarjatyin* ezredes.

A lengyel közgyűjteményben látható, Jan Stykától és honfitársaitól származó példányok ábrázolják a két hőst: a nyugodtan szemlélődő *Bem apót* lovon és kocsin, az erdélyi asszonyoktól ajándékba kapott Rákóczi-karddal. Az ifjú *Petőfit* almásderes paripán, amint csákóját lengetve üdvözli *Bethlen Gergelyt*, Bem szárnysegédjét. Számunkra ezek a legbecsesebbek: Bem és Petőfi portréja. Találkozunk még csatajelenetekkel, várakozó hadtestekkel, az egyszerű, szürke köpenyben megjelenő Bem apó mögött felsorakozó, csillogó vezérkarral: *Czetz János* örmény származású tábornokkal, *Zarzycki* századossal, *gróf Teleki Sándorral*, *báró Kemény Farkassal*. A sor még folytatható.

A fentiekben Vágó Pál művészetéről megfogalmazott fejtegetések érvényesek ennek a műnek is minden részletére. A mester rajongott a lengyelekért, hősiességükért, nemzeti kötődésükért, talán azért, mert egy kicsit hasonlítanak hozzánk. Nem tartozunk a különösen szerencsés nációkhoz.

Vágó művészi ideálja *Jan Matejko* volt: "Tíz Matejkót óhajtok hazámnak és én is egy akarok lenni a tíz közül." Varsó is örülhetne egy Vágónak. A jász festő a magyar hazaszeretet megtestesítőjét Petőfi Sándorban látta. Ismerte, szerette, illusztrálta verseit.

Már életében elkeresztelték az ecset Petőfijének.

Hisszük, hogy régi fényében találkozhatunk az elveszett-megkerült remekkel, és akkor újra közösen ünnepelhetünk lengyel testvéreinkkel.

Kolozsvár aradi fényei *(avagy: egy budapesti szerencséje)*

Tizenhárom éves voltam 1956-ban. Nem dicsekedhetem hősi tettekkel. Nem tartozom a "pesti szent suhancok" közé, én nem dobtam benzines palackot a T 34-es tankokra és nem én voltam az, aki a közeli Mikó utca akkoriban sárga keramit-téglával borított felületét vastag, szappanos lével öntötte fel... (amelyen aztán az acél lánctalp sehogyan sem tudott felkúszni. Egyhelyben jártak a tankok, és a "szent suhancok" odavághatták a Molotov-koktélt.) De nem én voltam... Mégis...

Számomra a világ legszebb trikolórja a piros-fehér-zöld. Én - a saját nevemben beszélek! - soha sem akarnám támadó színnek látni. Csak önvédelemnek. Erkölcösnek.

Mégis... Ha Budapesten valakinek eszébe jutna, hogy a Nagyboldogasszonytemplom tornyát karácsonyfának tekintse és a Szentháromság tér régi és újabb épületeit hat-nyolc méteres magasságban piros-fehér-zöld izzólámpák füzereivel hálózza be, nagyon szomorú volnék. Csak annyit mondhatnék: ronda. (Lehet, hogy nem az Elektromos Művektől vagyok magyar...?)

Augusztusban Kolozsvárt jártam, és a gyönyörű főtéren bámultam. Persze, elsősorban a Szent Mihály templomot. (Életemben először.) Szép. És nagy élmény. Egy jól szervezett épülettömeg ugyanis nem igazán érzékelhető képen, rajzon. A művészien kialakított épület mindig csak a valóságban, az adott térben állva lehet igazán megérteni, amikor a szemlélő ember maga is a kialakított tér része.

1942. augusztus 29-én ebben a templomban esküdött egymásnak örök hűséget édesapám és édesanyám. (Ezt mellelleg - be is tartották.)

"A kilenc tábornok kivégzése az összes formaságokkal együtt nem tartott egy óra hosszát sem. A kivégzés színhelyéről csakhamar elvonult a katonaság, s mi is borzadállyal menekültünk a rettentő helyről." (Herold Alajos szemtanú visszaemlékezése az Új Idők 1904. okt. 9-i számából.)

Orbán magyar miniszterelnök nyilatkozata 1999. október 5-én: "Ismert Arad városának az a döntése, amellyel elutasította az emlékparkra vonatkozó kormányhatározatot. Megértem, hogy a román miniszterelnök úr nem akar az egyik fontos város tanácsának döntésével nyilvánosan összeütközésbe kerülni." (Azzal kapcsolatban, hogy a korábbi ígéretek ellenére a román kormány miniszteri szinten sem képviselteti magát október 6-án, az aradi vértanúk emlékünnepén.)

Dehát én a kolozsvári főtéren állok, augusztusi napsütésben. Bámulom a templomot, a klasszikus alakzatot. Gótika. Középeurópa.

"Valamikor körül volt építve házakkal, tornya sem volt, most a város főtéren szabadon áll és letekint Korvin Mátyás királynak eléje helyezett lovasszobrára... A templom késői gótikus építmény, melynek alapítási korát biztosan nem tudjuk." - írja Szőnyi Ottó: Régi magyar templomok című, a két világháború között kiadott könyvében. A Szent Mihály templomot 1422-ben szentelték fel. "Legújabb építési eseménye 1858-ban játszódott le, mikor északi oldalára új, csúcsíves tornyot építettek, melyet a kritika erősen kifogásolt." - folytatja a szerző, hiszen még nem tudhatta, hogy az 1970-es években restaurálták a szentélyt. Az apszis boltívének újjáépítéséhez csak úgy kezdhettek hozzá, hogy rátaláltak egy kőművesre, aki hónapokon át tanította a többieket, hogyan kell alázsaluzással téglából gótikus boltívet